

főbb funkciója, hogy a beszélő alkalmazkodjon a megváltozott körülményekhez. Nagyrészt egynyelvűek jelenléte miatt történik a nyelvváltás, leggyakrabban idézés céljából, de a megnyilatkozásokban olyanra is szép számmal akad példa, hogy nyelvi játékként, stílushatásként jelenik meg a kódváltás. A fejezetben egy összefoglaló táblázatot is találhatunk a kárpátaljai kódváltástípusokról (12. táblázat, 162–165. old).

A kötet hatodik fejezete foglalkozik a szókölcsonzés témakörével. A korpuszban összesen 140 adatolt kölcsönzó szerepelt, ezek túlnyomó többsége közvetlen kölcsönzés. A közvetlen kölcsönzavak listája a 14. táblázatban található (240–243. old.). A legtöbb kölcsönelem szófaja szerint főnév.

Márku a kölcsönzők típusai mellett azt is vizsgálta, hogy az adatközlők hogyan viszonyulnak a kölcsönzéshez. A többség vélekedése szerint a kölcsönelemek hozzátartoznak a kárpátaljai magyarok nyelvváltozatához, ezt azonosítják „po zákárpátszki”-ként, azaz kárpátaljai nyelvváltozatként, saját nyelvhasználatuk markáns jegyeként tekintenek ezekre az elemekre.

A könyv utolsó fejezetében a szerző megkísérel elosztatni néhány kétnyelvűséggel, kódváltással szembeni nyelvi mítoszt. Az egyik ilyen tudománytalan nézet, hogy egyetlen beszélgetésen belül két vagy több nyelv keverésének eredménye a „zagyva” beszéd, a „bomlott” gondolkodás következménye. A tudományos kutatások azonban – így Márku Anita vizsgálatai is – egyértelműen alátámasztják, hogy a kódváltás valójában nagyon is rendszerezett gondolkodási képességre vall, nyelvileg rendezett diskurzus jön létre a kódváltásos szekvenciákat tartalmazó szövegekben is. A kódváltásnak számos funkciója van a kétnyelvű közösségekben, a kódváltások révén olyan rejtett jelentések fejezhetők ki, melyek segítik a beszélőket kommunikációs céljaik elérésében.

Márku Anita könyve átfogó képet nyújt a kárpátaljai magyarság nyelvhasználati szokásairól. A szerző olvasmányosan fogalmaz, nagyszámú példaanyaggal támasztja alá következtetéseit. A kötet rávilágít arra, hogy az egymás mellett élő népek, nyelvek, kultúrák mindig is hatottak és hatnak egymásra, s a kárpátaljai magyar nyelvhasználatnak szerves részét képezik a kétnyelvűségi jelenségek.

A tartalmas kötet érdekes és értékes olvasmány lehet mindazok számára, akiket érdekel, hogy hogyan is beszélnek, írnak a Kárpátalján élő magyarok. Márku Anita kötete arról szól, hogyan használják anyanyelvüket a kárpátaljai magyarok abban a kivülálló számára egzotikus világban, ahol az átlagember nem csak egy nyelvet ért, többféle írásrendszerben írott szövegeket is képes elolvasni; azt mutatja be a szerző, hogy miként befolyásolja a helyi magyarok kommunikációs stratégiáit, azonosságtudatukat, a nyelvekhez fűződő viszonyukat, nyelvi közléseik szerkezetét és jellegét a többnyelvű, kulturálisan heterogén környezet.

Tóth Enikő

A nyelv mint a nemzeti azonosság tükré: Svájc példája

Ódor László: *Svájc él a nyelveiben is, avagy Svájc a nyelveiben is él = Korunk, 3. évf. 2013. 11. sz. 3-10 p.*

A szerző négyéves svájci diplomáciai szolgálat után hazatérve 1994-ben kezdte meg a Budapesti Corvinus Egyetemen egy svájci központ létrehozását. A legfontosabb tapasztalata a tanítás során az volt, hogy a svájci egység szempontjából leglényegesebb dolgokat a német anyanyelvű diákok sem értették. A nyelvi eltérés nem a tájnyelvi különbségekben ölt testet (hiszen ez a „valódi” német nyelvterületen is létezik), hanem magukban a szavakban, a szókincsben, az egyedi jelenségeket illető egyedi szemantikában rakódik az írott nyelv élére.

A valóságban többről van szó. A másság valósága gondolkodási egységességgel jár, mert a svájci német „normális” német szavak formai egyezése nem jelenti a valódi jelentés felismerését.

A szerző ilyen megfontolásokból alkotott meg egy német-szótárt, amely tulajdonképpen a svájci társadalmi kultúra szótára. A svájci világ speciális német szavait szaknyelven Helvetismennek nevezik, és a szerzőben felmerült az ötlet, hogy jó lenne a szótárat magyarul is kiadni.

Külön is jó oka van a szándék megvalósításának, mert nálunk sokkal nagyobb jelentősége van a nyelvnek, mint szubkontinensünk nyugat-

ti felében, s főképpen Svájcban. Ott a svájciak csaknem titkaik leleplezéseként fogadták a könyvet. A Freiburgi Egyetem egyik tanára megírta, hogy a legtöbb szóról nem tudta, hogy helvetismus, hogy csak Svájcban használatos és érthető szó.

A szerző egyik előadásában az egyik corvinusos diák feltette a kérdést, hogy Svájcban is érvényes-e a magyar arany szabály: „nyelvében él a nemzet”. Válasza világos: Svájc a maga valóságában a nyelveiben is megvan, amelyeket nagy országokban (Németországban, Franciaországban, Olaszországban) bizony nem értenek. Ugyanakkor az említett nagy nemzetek polgárai egyáltalán nem érdeklődnek a svájci nyelvi sajátosságok iránt.

Néhány példa a nyelvben kifejeződő nemzeti sajátosságokra: bauern bürger – parasztpolgár. Ilyenek a svájciak, mindig szabadok és önrendelkezésűek, mindig kis egységekben szervezik világukat és a kis egységek szövetkeztek a szomszédsággal. Így érthetőek meg igazán a svájciak Gemeinde (község, közösség) és Bund (szövetség) szókapcsolatai. A svájci lét legerősebb megvalósító közege, ereje ez a parasztpolgári attitűd és rendszer. Az, amit elvetek, abból lesz a termés, amit a valóságban változtatok, az a lényeg. A tolerancia a svájci mentalitásra igen jellemző, ez a türelmesség mindig aktív. Ügyel a másokra – bírálóik szerint olykor túlságosan is. Az is svájci sajátosság, hogy a valóság mindig megelőzi a nyelvet, ők ezért hallgatják gyanakvóan, ha valaki túl szépen beszél hozzájuk, ha valaki ígéző és ígéretes elméletet gyárt arról, ami még nincs. Nyomban gyanakszik, ha a nyelviség dominál, a nyelv megelőzi a valóságot. A svájci közgondolkodás gondolati egységet alkot, mintegy jól megszervezett egybekapcsolt rendszer. Nyelvük nagy egység, nagy összetartozás fogja egybe. Aki azt hiszi, a svájci világ lényege a gazdaságban vagy pénzvilágban keresendő, hatalmasat téved (igaz a banktitok is a helvetizmusok szerves része, az egyéni tulajdon letéteményes őrzője).

A svájci társadalom tartópillére a „megegyezései demokrácia”. E szerint a politikai szereplőknek folyton azt kell keresni a másik félben, ami a többi résztvevőben kapcsolati elem: ami összeköt és együttműködési, együttműködési lehetőség. A szubszidiaritás elve sem úgy értelmezendő a svájci nyelvben, mint az EU-alkalmazta jelentésben él, hanem – Montesquieu nyomán – a hatalmi ágak szétválasztása szövődött egy-

be a terület-elviséggel, vagyis minden kérdésnek (a három hatalmi ág csücskeinek) azonos társadalmi szinten kell lenniük. Tehát a Gemeinde (település), a kanton és a Bund (a svájci államszövetség) szintjén. A törvényalkotó, a végrehajtó és az ellenőrző kompetenciák így rendeződnek el. Ami lehetetlen ebben a szerkezetben, az a centralizáció.

Cholnoky Győző